Miła mnie i mowa
Rodna, Biełaruska,
U jakoj piejali
Nad majej kałyskaj.
B. P.

HRAMATYKA

BIEŁARUSKAJ MOWY.

Apracawaŭ

B. PAČOBKA,

Wučyciel Biełaruskaj mowy u Świsłockaj Biełaruskaj wučycielskaj seminaryi, redaktar časopisi "Biełarus".

„Zur Verbreitung im Gebiet
des Oberbefehlshabers Ost und
zur Ausfuhr zugelassen.
Buchprüfungsamt Ob. Ost"

Wilnia
Drukarnia "Homan"
1918

I. Skaz i jaho čaści.

§ 1. Kali my haworym, ci pišym, to wyražaim sławami našy myśli.

Kožnaja myśl, wyražanaja sławami, nazywaicca *skazam.*

Skazy bywajuć: *karotkija i razwityja.*

Skazy dzielacca na čaści: *hłaŭnyja i abjaśniajučyja.*

Karotki skaz maje tolki hlaŭnyja čaści, katorych jość dźwie: *absud i prysud.*

Absud, heta toje słowo ŭ skazie, katoraje wyražaje reč, ab jakoj haworycca ŭ skazie, npr. *Rečka* ciače.

Prysud, heta słowo, wykazywajučaje hłaŭnuju dumku ab rečy, npr. Rečka *ciače*, wučeń *piše.*

§ 2. Skaz biezabsudny i biezprysudny.

Kali ŭ skazie nima absudu, ani dahadacca jaho nie možna, to hetaki skaz nazywaicca *biezabsudny,* npr. *mierźnie, ciamnieje.*

A kali tak sama nima prysudu, to skaz hety *biezprysudny,* napr. *mama! Darahi Pryjaciel!*

§ 3. Skazy niapoŭnyja: U nikatorych skazach adna z hłaunych čaściaŭ jość, a druhoj nima, ala jana lohka zhadywaicca; hetakija skazy nazywajucca *niapoŭnymi,* napr.: Chadzi siudy! zamiest: Chadzi *ty* siudy. Pa nahach złodzieju! zamiest: *Daj ty* pa nahach złodzieju.

§ 4. Skaz razwity.

Kali ŭ skazie aproč absudu i prysudu jość ješce i *abjaśniajučyja* čaści, to hetaki skaz nazywaicca *razwitym.* Abjaśniajučyja čaści hetakija:

Prymieta, pakazywajučaja prymietu (jakaść) rečy, ci asoby, napr. *dobry* čaławiek pracuje.

Dapaŭnienie dapaŭniaje dumku, wyražanuju prysudam, abo inšuju čaść skazu, napr. Syn lubić *baćku.*

Warunkowyja słowy, pakazywajučyja warunki, u jakich adbywaicca čynnaść, spaminanaja ŭ skazie: čas, miejsca, meta, pryčyna, i sposab spaŭnienia čynnaści, naprykład:

Rana (čas) i*šoŭ* doždž. Janka pašoŭ *wučycca* (meta) *u wiosku (miejsca).* Chłapiec samleŭ *ad strachu* (war. pryčyny). Dzied. idzie *kulhajučy* (sposab spaŭnienia).

§ 5. Skaz zlity.

Kali ŭ skazie pry adnym absudzie jość niekolki prysudaŭ, abo pry niekolkich absudach adzin prysud, to hetaki skaz nazywaicca *zlitym*, napr. Jazep byŭ *dobry, razumny* i *piekny* caławiek. *Wišnia, hruša, jabłyna* i *śliwa* heta sadowyja drewy. Kožny zlity skaz možna razłažyć na niekolki asobnych skazau, napr. Jazep byŭ dobry. Jazep byŭ razumny i h. d.

II. Čaści mowy.

§ 6. Kali stanim razhladać słowy ŭ skazie, to ŭbačym, što adny z ich aznačajuć jakujuś čynnaść napr. *rabić, pisać*, druhija — nazwanie jakojś rečy widzimaj, abo niawidzimaj, napr. *caławiek, stoł, rozum, myśli*, inšyja zamieniajuć saboj nazwani račaŭ ci asob, napr. *ja, hety*... inšyja pakazywajuć prymiety rečaŭ: *dobry, biełу, hliniany*... iznoŭ inšyja aznačajuć ličbu, abo paradak rečaŭ i h. d. a heta ŭsio — asobnyja čaści mowy. U biełaruskaj mowie čaściaŭ mowy jość dziewiać: 1. Čynnik, 2. Imiennik. 3. Zaimak, 4. Prymietnik, 5. Ličebnik, 6. Skaźnik, 7. Pryimak, 8. Złučnik, 9. Hałośnik.

Čynnik.

§ 7. Čynnik heta jość čaść mowy, aznačajučaja nazwanie jakojkolečy čynnaści, napr. *pisač, iści, mycca.*

Čynniki dzielacca na **1. pierachodnyja, 2. padčynnyja, 3. zwarotnyja, 4. uzajemnyja i 5. ahulnyja.**

Pierachodnyja čynniki aznačajuć čynnaść pierachodziačuju z asoby spaŭniajučaj henu čynnaść na inšuju asobu, ci reč, napr. *pisać* list, *rabić* rabotu.

Čynnik padčynny aznačaje čynnaść pierachodziačuju na hłaŭnuju reč z asoby pabočnaj, napr. Tut *pišycca* list. Tam *zakładaicca* škoła.

Čynnik zwarotny nazyvaje čynnaść, zwaročywajučujusia na samuju čynnuju asobu, napr. *mycca, česacca, adziewacca.* Hetakija

čynniki zaŭsiody mohuć być zamieniany čynnikami pierachodnymi z dabaŭkaj słowa *siabie*, napr. *myć siabie, časać siabie* i h. p.

Čynnik uzajemny pakazywaje čynnaść pierachodziačuju uzajemna z adnej asoby na druhuju, napr. *witacca, spatykacca, bicca*...

Čynniki ahulnyja aznačajuć čynnaść zusim niepierachodnuju, napr. *iści, siadzieć, lanawacca, spać*...

§ 8. Admiena čynnikaŭ.

Čynniki admieniajucca pawedle: *widaŭ, ładoŭ, časoŭ, ličbaŭ i asobaŭ.*

Widy jość try: *zakončany niezakončany* i *mnoharazny*, napr. *rabić, zrabić i rablać.*

Ładoŭ jość čatyry: *ahulny, abwiestny, nakazny*, i *zaležny.*

Čas bywaje *ciapierašni, prošły, zaprošły, budučy, budučy dalšy* i *budučy — prošły*.

U formie zakončanaho widu času ciapierašniaho, a ŭ formie niezakončanaho widu času budučaho — prošłaho nia bywaje.

Ličby jość dźwie: adzinočnaja i množnaja: *ja rablu, my robim.*

Asoby try adzinočnaj ličby: 1. *Ja*, 2. *Ty*, 3. *Jon, jana, jano,* i try množnaj ličby: 1. *My*, 2. *Wy,* i 3. *Jany.*

§ 9. Ahulny ład nazywaje čynnaść, ale nie pakazywaje, chto i kali spaŭniaje tuju čynnaść.

Abwiestny ład pakazywaje asobu i čas, u jakim spaŭniaicca čynnaść. Hety ład i admieniaicca wedle časoŭ, asobaŭ i ličbaŭ. Admiena heta nazywaicca *złučaniem.*

Nakazny lad wyražaje zahad, abo nakaz, ci prośbu, kab jakajaś čynnaść była spoŭniana, napr. idzi, chaj idzie, idziom, idzicia, chaj iduć...

Zaležny ład pakazywaje čynnaść, zaležnuju ad pabočnych warunkaŭ, napr. Ja *pašoŭ-by*, kab mieŭ čas. Pryznakam hetaho ładu służyć častka *by, b*, katoraja staić abo pośla čynnika i łučycca z im złučkom "—", abo prad čynnikam i tady staić zusim asobna, napr. Ja *pašoŭ-by,* abo ja *by pašoŭ.*

§ 10. Jość ješče formy čynnika *prymietnyja* i *skaznyja,* naprykład:

Pišučy, aja aje, pisaŭšy, aja, aje, (prymietnaja forma).

Pišučy, pisaŭšy (skaznaja forma).

Prymietnaja forma admieniaicca wedle časou ale forma ciapierašniaho času używaicca redka), rodaŭ, ličbaŭ i prypadkaŭ.

Skaznaja forma maje tolki časy: ciapierašni i prošły, ale zusim ni zmieniaicca.

Złučanie.

§ 11. Złučanie spamahajučych čynnikaŭ: **być** i **mieć**.

Ahulny ład: *być, mieć.*

Abwiestny ład

Ciapierašni čas

Adzinočnaja ličba

1.	*Ja jo,*	*1.*	*Ja maju*
2.	*Ty jość*	*2.*	*Ty maiš,*
3.	*Jon (jana, jano) jość*	*3.*	*Jon, a, o, maje*

Množnaja ličba

1.	*My jość*	*My maim*
2.	*Wy jościa*	*Wy maicia*
3.	*Jany jościaka*	*Jany majuć*

Prošły čas

Adzinočnaja ličba

1.	*Ja byŭ, była, było*	*Ja mieŭ, ła, ło*
2.	*Ty byŭ, była, było*	*Ty mieŭ, ła, ło*
3.	*Jon, a, o, byŭ, była, było*	*Jon, a, o, mieŭ, ła, ło*

Množnaja ličba

1.	*My*	*My*
2.	*Wy byli*	*Wy mieli*
3.	*Jeny*	*Jeny*

Zaprošly čas

Adzinočnaja lička

1.	*Nia ŭžywaicca*	*Ja*	*byŭ*
2.		*Ty*	*była, mieła*
3.		*Jon, a, o*	*było, mieło*

Množnaja ličba

1.	*Nia ŭžywaicca*	*My byli mieli*
2.		*Wy byli mieli*
3.		*Jany byli mieli*

Budučy čas

Adzinočnaja ličba

1.	Ja budu	Ja budu mieć,
2.	Ty budziš	Ty budziś mieć,
3.	Jon, a, o budzie	Jon, a, o budzie mieć.

Množnaja ličba

1.	My budzim	My budzim mieć
2.	Wy budzicia	Wy budzicia mieć
3.	Jany buduć	Jany buduć mieć

Budučy dalšy čas

Adzinočnaja ličba

1.	Ja maju być	Ja maju mieć
2.	Ty maiš być	Ty maiš mieć
3.	Jon, a, o, maje być	Jon, a, o, maje mieć

Množnaja ličba

1.	My maim być	My maim mieć
2.	Wy maicia być	Wy maicia mieć
3.	Jany majuć być	Jany majuć mieć

abo:

Adzinočnaja ličba

1.	Ja bycimu	Ja miecimu
2.	Ty bycimieš	Ty miecimieš
3.	Jon, a, o bycimie	Jon, a, o miecimie

Množnaja ličba

1.	My bycimiem	My miecimiem
2.	Wy bycimiecia	Wy miecimiecia
3.	Jany bycimuć	Jany miecimuć

Nakazny ład

Adzinočnaja ličba

1.	-	-
2.	Budź	miej
3.	Nichaj budzie	nichaj maje

Množnaja ličba

1.	Budźma	miejma
2.	Budźcia	miejcia
3.	Nichaj buduć	nichaj majuć

Zaležny ład

Prošly čas

Adzinočnaja ličba

1.	*Ja*	*byŭ-by*	*Ja*	*mieŭ-by*
2.	*Ty*	*była-by*	*Ty*	*mieła-by*

3.	*Jon, a, o było-by*	*Jon, a, o mieło-by*

Množnaja ličba

1.	My byłi-by	My miełу-by
2.	Wy byłi-by	Wy miełу-by
3.	Jany byłi-by	Jany miełу-by

Zaprošly čas

Adzinočnaja ličba

1.	*Ja*	*byŭ-by byŭ*	*Ja*	*byŭ-by mieŭ*
2.	*Ty*	*była-by była*	*Ty*	*była-by mieła*
3.	*Jon, a, o*	*było-by było*	*Jon, a, o*	*było-by mieło*

Množnaja ličba

1.	*My byłi-by byłi*	*My byłу-by miełу*
2.	*Wy byłi-by byłi*	*Wy byłу-by miełу*
3.	*Jany byłi-by byłi*	*Jany byłу-by miełу*

Prymietnaja forma

Budučy, aja, aje	*majučy, aja, aje*
Byŭšy, aja, aje	*mieŭšy, aja, aje*

Skaznaja forma

budučy, byŭšy	*majučy, mieŭšy*

§ 12. Dwa złučani čynnikaŭ

Usie čynniki pa sposabu złŭčania raspadajucca na dźwie asobnyja hrupy, katoryja i nazywaiuć dwuma złučaniami. Tolki čynniki: *jeści* i *dać* nia łučacca da žadnaho złučania i majuć swajo asobnaje.

Roźnica čynnikaŭ dzielačaja ich na dwa złučani nachodzicca ŭ kančaroch ciapierašniaho času, abwiestnaho ładu; decydujučym jość kančar druhoj asoby adzinočnaj ličby.

Kančary heny woś hetakija:

I-aho złučania **II-ha złučania**

Adzinočnaja ličba

1.	*asoby - u*	*- u*
2.	*asoby - èš*	*- iš, yš*
3.	*asoby – è (èć)*	*- e (ić, yć)*

Množnaja ličba

1.	*asoby – òm (em)*	*- im, ym*
2.	*asoby – ycio (ècia)*	*- icia, ycia*
3.	*asoby – ùć*	*- ać, juć*

§ 13. Pieršaje złučanie.

Da pieršaho złučania adnosiacca čynniki, katoryja ŭ 2-oj asobie, adzinočnaj ličby, ciapierašniaho času, abwiestnaho ładu majuć kančarom akcentowanaje *èš*, naprykład: arać — ar*èš*, niaści — niasi*èš*, žać — źni*èš*...

Prykład 1-ho złučania.

Wid niezakončany *Wid zakončany*

Ahulny ład

Brać	Uziać

Abwiestny ład

Ciapierašni čas

Adzinočnaja ličba

1.	*Ja biar**ù***	*(Nia ŭžywaicca)*
2.	*Ty biar**èš***	
3.	*Jon, a, o, biar**è***	

Množnaja ličba

1.	*My biarom*	*(Nia ŭžywaicca)*
2.	*Wy biarocio*	
3.	*Jany biaruć*	

Prošły čas

Adzinočnaja ličba

1.	*Ja*	*braŭ*	*Ja*	*uziàŭ*
2.	*Ty*	*brała*	*Ty*	*uziałà*
3.	*Jon, a, o*	*brało*	*Jon, a, o*	*uziałó*

Množnaja ličba

1.	*My*		*My*	
2.	*Wy*	*brałi*	*Wy*	*uziałi*
3.	*Jany*		*Jany*	

Zaprošly čas

Adzinočnaja ličba

1.	*Ja*	*byŭ braŭ*	*Ja*	*byŭ uziàŭ*
2.	*Ty*	*była brała*	*Ty*	*była uziałà*
3.	*Jon, a, o*	*było brało*	*Jon, a, o*	*było uziało*

Množnaja ličba

1.	*My*		*My*	
2.	*Wy*	*byli brali*	*Wy*	*byli ŭziali*
3.	*Jany*		*Jany*	

Budučy čas

Adzinočnaja ličba

1.	*Ja budu brać*	*Ja waźmu*
2.	*Ty budziš brać*	*Ty woźmiš*

3.	*Jon, a, o, budzie brać*	*Jon, a, o, woźmie*

Množnaja ličba

1.	*My budzim brać*	*My waźmim*
2.	*Wy budzicia brać*	*Wy wòźmicia*
3.	*Jany buduć brać*	*Jany woźmuć*

Budučy dalšy

Adzinočnaja ličba

1.	*Ja maju brać*	*Ja maju uziać*
2.	*Ty maiš brać*	*Ty maiš uziać*
3.	*Jon maje brać*	*Jon maje ŭziać*

Množnaja ličba

1.	*My maim brać*	*My màim*	
2.	*Wy màicia brać*	*Wy màicia*	*uziàć*
3.	*Jany màjuć brać*	*Jany màjuć*	

abo[1]

Budučy dalšy čas

[1] Forma ŭžywanaja tolki ŭ Hrodzienščyne i to redka

Adzinočnaja ličba

1.	*Ja bràcimu*	*Ja ŭziàćimu*
2.	*Ty bracimieš*	*Ty ŭziàćimieš*
3.	*Jon, a, o bracimie*	*Jon, a, o ŭziàćimie*

Množnaja ličba

1.	*My bracimiem*	*My ŭziàcimiem*
2.	*Wy bracimiecia*	*Wy ŭziàcimiecia*
3.	*Jany bracimùć*	*Jany ŭziàcimuć*

Budučy-prošły

Adzinočnaja ličba

1.	*Nia užywaicca*	*Ja budu*	*uziaŭšy*
2.		*Ty budziš*	
3.		*Jon, a, o budzie*	

Množnaja lička

1.	*Nia užywaicca*	*My budziem*	*uziaŭšy*
2.		*Wy budzicia*	
3.		*Jany buduć*	

Załežny ład

Prošły čas

Adzinočnaja lička

1.	*Ja*	*braŭ-by*	*Ja*	*ŭziaŭ-by*
2.	*Ty*	*brała-by*	*Ty*	*ŭziała-by*
3.	*Jon, a, o*	*brało-by*	*Jon, a, o*	*ŭziało-by*

Množnaja lička

1.	*My*	*brali-by*	*My*	*ŭziali-by*
2.	*Wy*		*Wy*	
3.	*Jany*		*Jany*	

Zaprošly čas

Adzinočnaja ličba

1.	*Ja*	*byŭ-by braŭ*	*Ja*	*byŭ-by ŭziaŭ*
2.	*Ty*	*była-by brała*	*Ty*	*była-by ŭziała*
3.	*Jon, a, o*	*było-by brało*	*Jon, a, o*	*było-by ŭziało*

Množnaja ličba

1.	*My byli-by brali*	*My byli-by uziali*
2.	*Wy byli-by brali*	*Wy byli-by uziali*
3.	*Jany byli-by brali*	*Jany byli-by uziali*

Prymietnaja forma

Ciap.:	*Biaručy, aja, aje*	*Nima*
Prosty:	*Braŭšy, aja, aje*	*uziaŭšy, aja, aje*

Skaznaja forma

Biaručy, bràŭšy	*- uziaŭšy*

§ 14. Druhoje złučanie

Wid niezakončany	*Wid zakončany*

Ahulny ład

Rabić	*Zrabić*

Abwiestny ład

Ciapierašni čas

Adzinočnaja ličba

1.	*Ja rablu*	*Nia ŭzywaicca*
2.	*Ty robiš*	
3.	*Jon, a, o robić*	

Množnaja ličba

1.	*My robim*	*Nia ŭzywaicca*
2.	*Wy robicia*	
3.	*Jany robiać*	

Prošly čas

Adzinočnaja ličba

1.	*Ja*	*rabiŭ*	*Ja*	*zrabiŭ*
2.	*Ty*	*rabiła*	*Ty*	*zrabiła*
3.	*Jon, a, o*	*rabiło*	*Jon, a, o*	*zrabiło*

Množnaja ličba

1.	*My*		*My*	
2.	*Wy*	*rabili*	*Wy*	*zrabili*
3.	*Jany*		*Jany*	

Zaprošly čas

Adzinočnaja ličba

1.	*Ja*	*byŭ rabiŭ*	*Ja*	*byŭ zrabiŭ*
2.	*Ty*	*była rabiła*	*Ty*	*była zrabiła*
3.	*Jon, a, o*	*było rabiło*	*Jon, a, o*	*było zrabiło*

Množnaja ličba

1.	*My*		*My*	
2.	*Wy*	*byli rabili*	*Wy*	*byli zrabili*
3.	*Jany*		*Jany*	

Budučy čas

Adzinočnaja ličba

1.	*Ja budu rabić*	*Ja zrablu*
2.	*Ty budziš rabić*	*Ty zrobiš*
3.	*Jon, a, o budzie rabić*	*Jon, a, o zrobić*

Množnaja ličba

1.	*My budzim rabić*	*My zrobim*
2.	*Wy budzicia rabić*	*Wy zrobicia*
3.	*Jany buduć rabić*	*Jany zrobiać*

Budučy dalšy

Adzinočnaja ličba

1.	*Ja maju rabić*	*Ja maju zrabić*
2.	*Ty maiš rabić*	*Ty maiš zrabić*
3.	*Jon, a, o maje rabić*	*Jon, a, o maje zrabić*

Množnaja ličba

1.	*My màim rabić*	*My maim*
2.	*Wy màicia rabić*	*Wy màicia zrabić*
3.	*Jany màjuć rabić*	*Jany màjuć*

Budučy prošły

Adzinočnaja ličba

1.		*Ja budu*	
2.	*Nia ŭzywaicca*	*Ty budziš*	*zrabiŭšy*
3.		*Jon, a, o budzie*	

Množnaja ličba

1.		*My budziem*	
2.	*Nia ŭzywaicca*	*Wy budzicia*	*zrabiŭšy*
3.		*Jany buduć*	

Nakazny ład:

Adzinočnaja ličba

1.	-	-
2.	*Rabi*	*Zrabi*

3.	*Nichaj robić*	*Nichaj zrobić*

Množnaja ličba

1.	*Rabima*	*Zrabima*
2.	*Rabicia*	*Zrabicia*
3.	*Nichaj robiać*	*Nichaj zrobiać*

Zaležny ład:

Prošly čas

Adzinočnaja ličba

1.	*Ja*	*rabiŭ-by*	*Ja*	*zrabiŭ-by*
2.	*Ty*	*rabiła-by*	*Ty*	*zrabiła-by*
3.	*Jon, a, o*	*rabiło-by*	*Jon, a, o*	*zrabiło-by*

Množnaja ličba

1.	*My rabili-by*	*My zrabili-by*
2.	*Wy rabili-by*	*Wy zrabili-by*
3.	*Jany rabili-by*	*Jany zrabili-by*

Zaprošly čas

Adzinočnaja ličba

1.	*Ja*	*byŭ-by rabiŭ*	*Ja*	*byŭ-by zrabiŭ*
2.	*Ty*	*była-by rabiła*	*Ty*	*była-by zrabiła*
3.	*Jon, a, o*	*było-by rabiło*	*Jon, a, o*	*było-by zrabiło*

Množnaja ličba

1.	*My byli-by rabili*	*My byli-by zrabili*
2.	*Wy byli-by rabili*	*Wy byli-by zrabili*
3.	*Jany byli-by rabili*	*Jany byli-by zrabili*

Prymietnaja forma

Ciapierašni čas

Robiačy, aja, aje	*Nima*

Prošly čas

Rabiŭšy, aja, aje	*Zrabiŭšy, aja, aje*

Skaznaja forma

Ciapierašni čas

Robiačy	*Nima*

Prošly čas

Rabiŭšy	*Zrabiŭšy*

§ 15. Čynniki s kančarami: *cca* i *sia*.

Čynniki majučyja kančary: *cca*, abo *sia*, napr. mycca, bracca, kłaścisia i h. p. złučajucca pawedle papierednich dwuch złučaniaŭ dadajučy da adpawiednych formaŭ ješče kančary *sia*, *cca*.

Čynniki, katoryja majuć prad kančarom *sia* ŭ 2-oj asobie, adzinočnaj ličby, ciapierašniaho času, abwiestnaho ładu akcentowanaje *è* złučajucca wedle 1-ho złučania, a čynniki ŭsie inšyja — pawedle 2-ha złučania.

U tej-že druhoj asobie prad *sia* huk *š* zmiahčaicca ŭ *ś*, naprykład: ty biareš — ty biareśsia, ty myiš — ty myiśsia i h. p.

Čynnik *jeści* złučaicca hetak:

Ciapierašni čas abwiestnaho ładu.

1.	*Ja jem*	*My jadziem*
2.	*Ty jasi*	*Wy jaścio*
3.	*Jon, a, o jeść*	*Jany jaduć*

Usie inšyja časy i łady formujucca tak sama, jak i ŭ 1. i 2. złučani.

§ 16. Imiennik.

Imiennik heta jość čaść mowy, aznačajučaja nazwanie jakojść rečy, ci asoby.

Pa značeniu swajmu imienniki dzielacca na: *widzimyja*, naprykład: čaławiek, dom, ziamla, awiečka i h. p. *niawidzimyja*: Boh, duša, rozum... *žywyja:* čaławiek, źwier, ptaška... *niažywyja*: dom, koł, doška, ruka... *zbornyja:* sad, les, hramada, tabun... *materyalnyja:* sol, piasok, hlina...

Kali imiennik wyražaje *imia*, danaje jakby na asabistuju ŭłasnaść jakojkolečej rečy, ci asobie, tady jon nazywaicca *asabistym*, napr. Anton, Anna, Paŭłowič, Nahorski, Minsk, Nioman, Biełaruś, Ukraina i h. p.

Značyć imiennikami asabistymi buduć imiony i prozwiščy ludziej, nazwani wiosak, haradou, rek, moraŭ, krajoŭ, miesiacaŭ i h. p.

Imiennaki asabistyja zaŭsiody pišucca z wialikaj litary.

Usio inšyja imienniki nazywajucca *ahulnymi* i pišucca z małoj litary, a mohuć miec wialikuju litaru, kali stajać u pačatku skazu.

Mohuć ješče być imienniki *zwialičanyja*, napr. źwier — źwiaryšče, dzicia — dziacišče baba — babišče abo babzna i h. p. i *zmienšanyja*, napr. čaławiek — čaławiečak, harod — harodčyk, nož — nožyk, woł — wolik, kuryca — kurka — kuračka...

Imienniki bywajuć troch rodaŭ: *mužčynskaho, žanockaho* i *siaredniaho.*

U imiennikach žywych rod uznajecca pa značeniu, a ŭ — niažywych pa kančaroch, dy pa zwyčajnym zaličaniu jakohaś imiennika da taho ci inšaho rodu. U praktyce heta robicca tak: Kali da imiennika možna prystawić *moj* abo *hety,* to imiennik — mužčynskaho rodu, kali možna prystawić *maja* abo *heta* — tady žanockaho rodu, a kali — *majo* — *heto,* to imiennik siaredniaho rodu, napr. moj koń, maja chata, majo woka. Hety dom, heta ruka, heto akno. Jość imienniki supolnaho rodu, to znacyć takija, što mohuć być i mužč. i žanock. rodu, napr. moj sirotka i maja sirotka, hety wałacuha i heta wałacuha i h. p.

§ 17. Schilanie **imiennikaŭ.**

Imienniki zmieniajuć swaje kančary wedle prypadkaŭ i ličbaŭ. Heta nazywaicca schilaniem.

Sposabaŭ schilania jość čatyry. Usie jany majuć swaje asobnaści i šmat čaho supolnaho.

Da 1-ho schilania naležać imienniki mužčynskaho rodu z kančarami na suhałosnyja huki i na poŭhałosnyja, *j* — *ŭ* i siaredniaho

rodu na *o*, *e*, abo *a*, katoraje zamieniaje *o* ci *e*, napr. *woł, stoł, Maj, roŭ, akno, słonce, woka.*

Da 2-ha schilania adnosiacca imienniki žanočkaho i mužčynskaho rodu z kančarami na *a*, napr. *matka, doška, ława, sirota, starasta i h. p.*

Da 3-ho schilania naležuć imienniki žanockaho rodu — na suhałosnyja huki, napr. *reč, pieč, sol*.

Da 4-ho schilania adnosiacca nazwani maładziažy, siaredniaho rodu, napr. *dzicia, cialo, kurčo, parasio, jahnio, kacianio i h. p.*

Prypadkaŭ jość siem:

Imienny adkazwaje na pytani: chto? što?

Imienny	*adkazwaje na pytani:*	*chto? što?*
Zaležny	*adkazwaje na pytani:*	*kaho? čaho?*
Dajny	*adkazwaje na pytani:*	*kamu? čamu?*
Bierny	*adkazwaje na pytani:*	*kaho? što? (biaru)*
Zrobny	*adkazwaje na pytani:*	*kim? čym?*
Miejscowy	*adkazwaje na pytani:*	*(pry) kim? čym? dzie kim? čym?*

Kličny užywaicca dziela klikania.

Ličby jak i ŭ čynniku - dźwie: adzinočnaja i množnaja.

§ 18. Pryklady pieršaho schilania.

Adzinočnaja ličba

Im.	Woł	Čmiel	Stoł	Chmiel
Z.	Wała	Čmiela	Stała	Chmielu
D.	Wału	Čmialu	Stału	Chmielu
B.	Wała	Čmiela	Stoł	Chmiel [2]
Zr.	Wałom	Čmialom	Stałom	Chmielam
M.	(pry) Wałe	Čmialu	Stale	Chmielu
Kl.	Wole!	Čmielu!	Stole!	Chmielu!

[2] U biernym prypadku adzinočnaj ličby kančar imiennikaŭ žywych zhodny z zaležnym prypadkam, a kančar niažywych — z imiennym.

Množnaja ličba

Im. **Kl.** }	Wały	Čmiali	Stały	Chmieli
Zal.	Wałoŭ	Čmialoŭ	Stałoŭ	Chmielaŭ
D.	Wałom	Čmialom	Stałom	Chmielam
B.	Wały	Čmiali	Stały	Chmieli
Zr.	Wałami	Čmialami	Stałami	Chmielami
M.	(pry) Wałoch	Čmialoch	Stałoch	Chmielach

U množnaj ličbie kličny prypadak zaŭsiody zhodny z imiennym prypadkam. Kančary zaležn. pryp. *oů* ci *aù* zalažać ad akcentu — kali jon padaje na apošni skład stawicca *òŭ*, kali nie — *aů*, naprykład wał*śŭ* — chm*iè*laŭ.

Tak sama kančary dajn. prypadka *om am*, kali akcent na apošnim składzie stawim *òm*, kali nie — *am*, napr. stał*òm*, chm*iè*lam. Toje-ž adnosicca i da zrobnaho prypadka adzinočnaj ličby.

U staraświeckaj biełaruščynie užywałasia ješče *parnaja ličba* dla parnych imiennikaŭ, ale ciapier ad hetaj ličby astalisia ŭ užywani tolki zrobny prypadak niekolkich parnych imiennikaŭ heta: *wušyma*, *plačyma*, *wačyma*, *dźwiaryma*. Adnak-že pobač hetych formaŭ užywaicca ciapier i forma množnaj ličby *wušmi*, *dźwiarmi* i h. d.

§ 19. Prykłady druhoha schilania**.**

Adzinočnaja ličba

Im. K.	Matka	Ława	Sirota	Sudźià
Z.	Matki	Ławy	Siroty	Sudźi
D.	Matce	Ławie	Sirocie	Sudźi

B.	Matku	Ławu	Sirotu	Sudźiù
C.	Matkaj	Ławaj	Sirotaj	Sudźiòj
M.	(pry) Matce	Ławie	Sirocie	Sudźi

Množnaja ličba

Im. K.	Matki	Ławy	Siroty	Sùdźi
Z.	Matak (kaŭ)	Ławaŭ	Sirotaŭ	Sùdźiŭ
D.	Matkam	Ławam	Sirotam	Sùdźiam
B.	Matki	Ławy	Siroty	Sùdźi*aŭ*
Zr.	Matkami	Ławami	Sirotami	Sudźiami
M.	(pry) Matkach	Ławach	Sirotach	Sudźiach

Imienniki mužčynskaho rodu na a bierny prypadak množnaj ličby majuć zhodny z zaležnym prypadkam.

Imienniki *starasta*, *staršynia* ŭ adzinočnaj ličbie pobač z formami 2-ha schilania majuć u dajnym, zrobnym i miejscowym prypadkach, tak-že formy 1-ho schilania, a ŭ množnaj ličbie ŭsie prypadki zhodny z 1-ym schilaniem.

§ 20. Treciaje schilanie**.**

Adzinočnaja ličba

Im. i Kl.	Noč	Sol
Zal.	Nočy	Soli
Daj.	Nočy	Soli
B.	Noč	Sol
Zr.	Nočaj	Solaj
M.	(Pry) Nočy	Soli

Množnaja ličba

Im. i Kl.	Nočy	Soli
Zal.	Nočaŭ	Solaŭ
Daj.	Nočam	Solam

B.	Nočy	Soli
Zr.	Nočami	Solami
M.	(Pry) Nočach	Solach

§ 20. Čaćwiertaje schilanie**.**

Adzinočnaja ličba

Im. i Kl.	Dzicia	Jahnio
Zal.	Dziciaci	Jahniaci
Daj.	Dziciaci	Jahniaci
Biern.	Dzicia	Jahnio
Zr.	Dziciam	Jahniom
M.	(Pry) Dziciaci	(Pry) Jahniaci

Množnaja ličba

Im. i Kl.	Dzieci	Jahniaty
Zal.	Dziaciej	Jahniataŭ
Daj.	Dzièciam[3]	Jahniatam
Biern.	Dziaciej	Jahniaty
Zr.	Dziaćmi	Jahniatami
M.	(Pry) Dzieciach	(Pry) Jahniatah

§22. Zaimak.

Zaimak heta jość čaść mowy, katoraja ŭžywaicca dziela zamieny imiennika.

Zaimki bywajuć:

Asabistyja: ja, ty, jon, jana, jano, my, wy, jany.

[3] Dajny prypadak može być także *dziaciom* zrobny - dziečmi i miejscowy - pry dziacioch.

Zwarotny: siabie, sabie, siabie, saboj, pry sabie.
Naležnaści: moj, twoj, jaho, jaje, naš, waš, ich, swoj.
Pakaznyja: hety, heny, toj, taki, hetaki, hetolki, stolki.
Pytajnyja: chto? što? katory? jaki? čyj? skolki?
Adnosnyja: (tyja, što pytajnyja, kali jany užywajucca biez pytania),
Niedaskaznyja: niechta, niešta, chtokolečy, štokolečy, chtoś, štoś i h. p.
Skaznyja: uwieś, usiaki, kožny, samy, sam.

§ 23. Admiena zaimkaŭ:

Zaimki jak i imienniki *schilajucca* pawedle prypadkaŭ i ličbaŭ, a nikatoryja z ich — ješče i wedle rodan.

Schilanie zaimkaŭ asabistych.

Adzinočnaja ličba

Im. Kl.	Ja	Ty	Jon	Jana	Jano
Zal.	Mianie	Ciabie	Jaho	Jaje	Jaho
D.	Mnie	Tabie	Jamu	Jej	Jamu
B.	Mianie	Ciabie	Jaho	Jaje	Jaho
Zr.	Mnoj	Taboj	Im	Jej	Im
M.	(pry) mnie	Tabie	Im	Jej	Im

Množnaja ličba

Im. Kl. }	My	Wy	Jany
Zal.	Nas	Was	Ich
D.	Nam	Wam	Im
B.	Nas	Was	Ich
Zr.	Nami	Wami	Imi
M.	(pry) Nas	Was	Ich

§ 24. Schilanie zaimkaŭ naležnaści.

Adzinočnaja ličba

Im. Kl.	Moj	Maja	Majo
Z.	Majho	Majej	Majho
D.	Majmu	Majej	Majmu
B.	Majho	Maju	Majo
Zr.	Maim	Majej	Maim
M.	(pry) Maim	Majej	Maim

Množnaja ličba

Im. Kl.	Maje
Zal.	Maich
D.	Maim
B.	Maje (ich)
Zr.	Maimi
M.	(pry) Maich

Pawedle hetaho ŭzoru schilajucca zaimki: twoj, swoj, toj i čyj. Zaimki: jaho, jaje i ich — nie schilajucca.

§ 25. Schilanie pakaznych i inšych.

Adzinočnaja ličba

Im. K.	Hety	Heta	Heto
Z.	Hetaho	Hetaj	Hetaho
D.	Hetamu	Hetaj	Hetamu
B.	Hety (aho)	Hetu	Heto
C.	Hetym	Hetaj	Hetym
M.	(Pry) Hetym	Hetaj	Hetym

Množnaja ličba

Im. i Kl.	Hety (ja)
Zal.	Hetych
Daj.	Hetym
B.	Hetaja (ch)
Zr.	Hetymi

M.	(pry) Hetych

Hetak sama schilajucca ŭsie zaimki z takimi samymi i padobnymi kančarami.

§ 26. Schilanie zaimkaŭ na "ki".

Adzinočnaja ličba

Im. K.	Taki	Takaja	Takoje
Zal.	Takoha	Takoj	Takoha
D.	Takomu	Takoj	Takomu
B.	Taki (oha)	Takuju	Takoha
Zr.	Takim	Takoj	Takim
M.	(pry) Takim	Takoj	Takim

Množnaja ličba

Im. i Kl.	Takija
Zal.	Takich
Daj.	Takim
Biern.	Takija (ch)
Zr.	Takimi
M.	Takich

Zaimki: hetolki, stolki i skolki zmieniajucca, jak *takija* ŭ množnaj ličbie.

§ 27. Schilanie zaimkaŭ: niešta, chto, što i im padobnych.

Adzinočnaja ličba

Im. K.	Chto	Što	Niechta
Z.	Kaho	Čaho	Niekaho
D.	Kamu	Čamu	Niekamu
B.	Kaho	Čaho	Niekaho
C.	Kim	Čym	Niekim
M.	(pry) Kim	Čym	Niekim

Množnaj ličby nie majuć

Adzinočnaja ličba

Im. K.	Uwieś	Usia	Usio

Z.	Usiaho	Usiej	Usiaho
D.	Usiamu	Usiej	Usiamu
B.	Uwieś (usiaho)	Usiu	Usio
C.	Usim	Usiej	Usim
M.	(pry) Usim	Usiej	Usim

Množnaja ličba

Im. i Kl.	Usie
Zal.	Usich
Daj.	Usim
B.	Usie (ich)
Zr.	Usimi
M.	Usich

§ 28. Prymietnik.

Prymietnik heta jość čaść mowy, pakazywajučaja prymietu reču, ci asoby.

Prymietniki dzielacca na:

Prymietniki jakaści, katoryja pakazywajuć jakaja reč, napr. dobry, wialiki, sini, miahki, redki, ščaśliwy...

Prymietniki materyalnyje, katoryja pakazywajuć materyał, z jakoha reč zroblana, napr. hliniany, dzierawianny, kamienny i h. p.

Prymietniki naležnaści, pakazywajučyja, da kaho reč naležyć, napr. baćkaŭski, miastowy, haspadarski, sielanski, babski i h. p.

Prymietniki formy, kruhły, kantawaty, trykutny, krywaboki i h. p.

Prymiety jakaści mohuć być u roznych rečaŭ nie ŭ adzinakawaj miery, napr. chtoś - dobry, druhi - lepšy, inšy - najlepšy i h. p.

Wotož prymietniki jakaści majuć *stupni pryraŭnawania*.

Stupnioŭ pryraŭnawania jość try: *roŭny*, *wyžejšy* i *najwyžejšy*, napr. miły — stupień roŭny, milejšy — stupień wyžejšy, najmilejšy — stupień najwyžejšy.

Prymietniki materyalnyja, naležnaści i formy stupnioŭ pryraŭnawania ni majuć, choć prosty narod časam užywaje formy: kruhlejšy kantawaciejšy i h. p.

§ 29. Schilanie prymietnikaŭ.

Prymietniki schilajucca pawedle prypadkaŭ, ličbaŭ i rodaŭ.

Prymietniki majuć kančary ćwiordyja: y, aja, aje (y, a, o) abo miahkija i, iaja, iaje (i, ia, ie) dziela hetaho schilanie ich raspadaicca na dźwie hrupy: ćwiorduju i miahkuju: dobry, dobraja, dobraje (ćwiord.) sini. siniaja, siniaje (sini, sinia, sinie) (miahk.) Aproč taho prymietniki majučyja pierad kančarom *h*, *ch*, *k*, *w* majuć nikatoryja prypadki pa ćwiordaj a. inšyja pa miahkaj formie i stanowiać mišanŭju hrupu.

U množnaj licbie ŭsie prypadki dla ŭsich troch rodaŭ — adzinakawy, ale bierny prypadak mužčynskaho rodu prymietnikaŭ, adnosiačychsia da asobaŭ zhodny z zaležnym, a prymietnikaŭ, adnosiačychsia da rečaŭ zhodny z imiennym prypadkam, jak u adzinočnaj tak i ŭ množnaj ličbie.

§ 30. Ćwiordaje schilanie.

Adzinočnaja ličba

Im. K.	Dobry	Dobraja	Dobraje
Z.	Dobraho (a)	Dobraj	Dobraho (a)
D.	Dobramu	Dobraj	Dobramu
B.	jak Im. abo Z.	Dobruju	Dobraje
Z.	Dobrym	Dobraj	Dobrym
M.	(pry) Dobrym	Dobraj	Dobrym

Množnaja ličba

Im. i Kl.	Dobryja
Zal.	Dobrych
Daj.	Dobrym
Biern.	Dobryja (ch)
Zr.	Dobrymi
M.	Dobrych

§ 31. Miahkaje schilanie.

Adzinočnaja ličba

Im Kl.	Sini	Siniaja	Siniaje
Z.	Siniaho (a)	Siniaj	Siniaho (a)
D.	Siniamu	Siniaj	Siniamu

B.	Sini(aho)	Siniaja	Siniaje
Z.	Sinim	Siniaj	Sinim
M.	(pry) Sinim	Siniaj	Sinim

Množnaja ličba

Im. i Kl.	Sinija
Zal.	Sinich
Daj.	Sinim
Biern.	Sinija (ich)
Zr.	Sinimi
M.	Sinich

§ 32. Miešanaje schilanie.

Adzinočnaja ličba

Im Kl.	Cichi	Cichaja	Cichoje
Z.	Cichoha	Cichoj	Cichoha
D.	Cichomu	Cichoj	Cichomu
B.	Cichi (oha)	Cichuju	Cichoje
Z.	Cichim	Cichoj	Cichim
M.	Cichim	Cichoj	Cichim

Množnaja ličba

Im. i Kl.	Cichija
Zal.	Cichich
Daj.	Cichim
Biern.	Cichija (ich)
Zr.	Cichimi
M.	(pry) Cichich

§33. Skaročanaja forma.

Amal nia ŭsie prymietniki mohuć być używany i ŭ skaročanaj formie, adnak bielaruskaja mowa nia lubić ich skaračać u adzinočnaj ličbie i ŭ asobnaści ŭ mužčynskim rodzie; zatoje u ličbie množnaj skaračeni ŭżywajucca časta, napr. dobry ludzi, biełу ruki i h. p.

Pawedle prymietnikawaho schilania schilajucca i adčynnyja prymietnyja formy, napr.

Adzinočnaja ličba

Im K.	Arúčy	Aručaja	Aručaje

Z.	Aručaho (a)	Aručaj	Aručaho (a)
D.	Aručamu	Aručaj	Aručamu
B.	Aručy (aho)	Aručuju	Aručaje
Z.	Aručym	Aručaj	Aručym
M.	Aručym	Aručaj	Aručym

Množnaja ličba

Im. i Kl.	Aručyja
Zal.	Aručych
Daj.	Aručym
Biern.	Aručyja (ych)
Zr.	Aručymi
M.	(pry) Aručych

§ 34. Ličebnik.

Ličebnik heta jość čaść mowy, pakazywajučaja ličbu, abo paradak rečaŭ.

Ličebniki razdzielajucca na:

Ličbowyja, katoryja adkazywajuć na pytanie: skolki? napr. adzin, piać, dziesiać i. h. p.

Paradkawyja — na pytanie: katory, aja, aje? napr. pieršy, aja, aje, piaty, aja, aje i h. p.

Zbornyja: dwoje, troje, para i h. p.

Množnyja: dwajny, dwajaki, trajny i h. p.

Drobnyja: paławina, čwierć, paŭtara i h. p.

Nieŭstanoŭlanyja: niekolki, kolkinacać, kolkidzisiat, kolkisot i h. p.

§ 35. Schilianie ličebnikaŭ.

Ličbowyja z kančarom na suhałosny huk, napr. piać, siem i h. p. schilajucca jak imienniki 3 ho schilania ŭ adzinočnaj ličbie, tolki zrobny prypadak majuć wedle formy množnaj ličby, napr. šaśćmiú, siamiú.

Ličebnik *sorak* schilaicca jak caławiek (pa 1-ym schilaniu).

Złožanyja ličebniki piaćdzisiat, šeśćdzisiat i h. d. schilajucca ŭ abiedźwioch čaściach: *piacidziśiaci*...

Tysiača schilaicca, jak *noč*.

Što i miljon schilajucca, jak son.

Ličebniki drobnyja schilajucca, jak imienniki z takimi kančarami.

Paŭtara, paŭtracia i pad. schilajucca, jak prymietniki ŭ množnaj ličbie.

Ličebniki paradkowyja, a tak-že: adzin, dwa schilajucca, jak prymietniki ŭ množnaj ličbie.

Taksama chiliajucca ličebniki zbornyja imnožnyja.

§ 36. Nazwani asnaŭnych ličebnikaŭ.

Ličbowyja.		**Paradkowyja.**		
1.	Adzin, a, o	Pieršy	Pieršaja	Pieršaje
2.	Dwa	Druhi	Druhaja	Druhoje
3.	Try	Treci	Treciaja	Treciaje
4.	Čatyry	Čaćwiorty	Čaćwiortaja	Čaćwiortaje
5.	Piać	Piaty	Piataja	Piataje
6.	Šeść	Šosty	Šostaja	Šostaje
7.	Siem	Siomy	Siomaja	Siomaje
8.	Wosiem	Wośmy	Wośmaja	Wośmaje
9.	Dziewieć	Dziwiaty	Dziwiataja	Dziwiataje
10.	Dziesiać	Dzisiaty	Dzisiataja	Dzisiataje
11.	Adzinacać	Adzinacaty	Adzinacataja	Adzinacataje
12.	Dwanacać	Dwanacaty	Dwanacataja	Dwanacataje
13.	Trynacać	Trynacaty	Trynacataja	Trynacataje
14.	Čatyrnacać	Čatyrnacty	Čatyrnactaja	Čatyrnactaje
15.	Piatnacać	Piatnacaty	Piatnactaja	Piatnactaje
16.	Šasnacać	Šasnacaty	Šasnacataja	Šasnacataje
17.	Siemnacać	Siemnacaty	Siemnacataja	Siemnacataje
18.	Wosiemnacać	Wosiemnacaty	Wosiemnacataja	Wosiemnacataje
19.	Dziewiatnacać	Dziewiatnacaty	Dziewiatnacataja	Dziewiatnacataje
20.	Dwacać	Dwacaty	Dwacaćataja	Dwacaćataje
21.	Dwacać adzin	Dwacać pieršy	Dwacać pieršaja	Dwacać pieršaje
30.	Trycać	Trycaty	Trycataja	Trycataje
40.	Sorak	Sorakawy	Sorakawaja	Sorakawoje
50.	Piaćdzisiat	Piaćdzisiaty	Piaćdzisiataja	Piaćdzisiataje
60.	Šeśćdzisiat	Šośćdzisiaty	Šośćdzisiataja	Šośćdzisiataje
70.	Siemdzisiat	Siemdzisiaty	Siemdzisiataja	Siemdzisiataje
80.	Wosiemdzisiat	Wosiemdzisiaty	Wosiemdzisiataja	Wosiemdzisiataje
90.	Dziewiećdzisiat	Dziewiećdzisiaty	Dziewiećdzisiataja	Dziewiećdzisiataje
100.	Sto	Soty	Sotaja	Sotaje
101.	Sto adzin	Sto pieršy	Sto pieršaja	Sto pieršaje
102.	Sto dwa	Sto druhi	Sto druhaja	Sto druhoje

200.	Dzwieście	Dwuchsoty	Dwuchsotaja	Dwuchsotaje
300.	Trysta	Trochsoty	Trochsotaja	Trochsotaje
400.	Čatyrysta	Čatyrochsoty	Čatyrochsotaja	Čatyrochsotaje
500.	Piaćsot	Piaćsoty	Piaćsotaja	Piaćsotaje
600.	Šeśćsot	Šeśćsoty	Šeśćsotaja	Šeśćsotaje
700.	Siemsot	Siemsoty	Siemsotaja	Siemsotaje
800.	Wosiemsot	Wosiemsoty	Wosiemsotaja	Wosiemsotaje
900.	Dziewiećsot	Dziewiećsoty	Dziewiećsotaja	Dziewiećsotaje
1 000.	Tysiača	Tysiačny	Tysiačnaja	Tysiačnaje
1 001.	Tysiača adzin	Tysiača pieršy	Tysiača pieršaja	Tysiača pieršaje
2 000.	Dzwie tysiačy	Dwuchtysiačny	Dwuchtysiačnaja	Dwuchtysiačnaje
5 000.	Piać tysiačaŭ	Piaćtysiačny	Piaćtysiačnaja	Piaćtysiačnaje
1 000 000.	Miljon	Miljonny	Miljonnaja	Miljonnaje

i h.d.

§ 37. Skaźnik.

Skaznik, heta jość niazmiennaja čaść mowy pakazywajučaja, dzie, kali, čamu i jak spaŭniaicca čynnaść.

Skaźniki dzielacca na:

Skaźniki miejsca, katoryja adkazywajuć na pytani: *dzie? kudy? adkul?* napr. tut, tam, tudy, adtul, siudy, adhetul, blizka, daloka, zwierchu, uniz, nazad i h. p.

Skaźniki času adkazywajuć na pytanie: *kali?* ciapier, tady, daŭniej, učora, rana, pośla, siahonia i h. p.

Skazniki pryčyny, adkazywajuć na pytani: *čamu? dziela čaho? z jakoj pryčyny?* napr. sprapudu, zatym, dziela taho, zbolu sa złości i h. p.

Skaźniki ličby, adkazywajuć na pytanie: *skolki?* napr. udwaja, utraja, piać raz...

Skaźniki sposabu adkazywajuć na pytanie: *Jak?* napr. dobra, drenna, lohka, ciažka, prosta, krywa, cicha, zwolna, samachoć i h.p.

Nikatoryja skaźniki majuć stupni pryraŭnawania, napr. rana, raniej, najraniej. Dobra, lepiej, najlepiej, blizka, bližej, najbližej i h. p.

§ 38. Pryimak.

Pryimak heta jość niezmiennaja caść mowy, używanaja zaŭsiody pry imiennikach i pakazywajučaja, abo jak adna reč, ci asoba prypadaje da druhoj, abo jak čynnaść prypadaje da asoby, ci rečy.

Pryimki mohuć stajać i pierad zaimkami (bo jany zamieniajuć imiennik), a taksama pierad inšymi čaściami mowy, ustaŭlanymi miž pryimkam i imiennikam, abo zamieniajučymi imiennik, ale zaŭsiody pryimki adnosiacca da imiennika.

Tyja-ž pryimki mohuć stajać pry čynnikach, z katorymi zaŭsiody pišucca razam, napr. *raz*kinuć, *pry*bić, zrezać...

Pryimki bywajuć: *prostyja:* ab, ad, da, na, pry, z, za, nad, pad, dla, biez, praz i h. p. i *składanyja:* z-za, z-pad, pa-nad i h. p.

Pryimki zaŭsiody wymahajuć taho, abo druhoha prypadka, pryčym nikatoryja užywajucca zaŭsiody z adnym i tym samym prypadkam, a druhija — raz z adnym, druhi raz z inšym.

Pry imiennym i zrobnym prypadkach pryimki nikoli nie stawiacca.

Pry *zaležnym* prypadku stawicca: ad, da, dla, dziela, biez, z-za, z-pa-nad, z-pad.

Pry *dajnym* užywaicca: *k* (ka) ale redka i *pra*.

Pry *biernym* užywajucca: praz, cieraz, pra, skroś.

Pry *miejscowym* stawicca *pry, ab, na.*

Pryimak *miž* stawicca pry zaležn. abo zrobnym prypadkach, napr. *miž ludziej* i *miž ludźmi*.

Pad, nad, za, prad, pa-nad wymahajuć *biern*. abo *zrobn*. prypadka, napr. *pad* stoł, pad stałom, prad Boha — Boham, pa-nad wiosku, pa-nad wioskaj i h. p.

Na wymah. biern. abo miejsc. pryp. napr. na ławie i na ławu.

U — zaležn., biern. i miejsc. pryp. napr. u pana, u chatu, u humnie...

Z wym. zal., biern. i zrobn. pryp. napr. z ruki, z wiarstu, z nažom...

Pa — dajn., biern. i miejsc. napr, pa ruce, pa wadu, pa darozie.

Častki uz, wy, raz, pra, (piera), padobryja da pryimkaŭ — zaŭsiody stajać pry čynnikach i pišucca z imi razam, napr. uzdzieć, wylić, razbić, pierajšci i h. d.

§ 39. Złúčnik.

Złučnik jość čaść mowy złučajučaja, abo asobnyja słowy, abo całyja skazy ŭ adno miejsco.

Najzwyčajniejšyja złučniki hety:

i, a, dy, ci, to, ale, dyk, abo.

Aproč hetych jość złučniki pachodnyja, heta značyć formawanyja z inšych čaściaŭ mowy, napr. nawat, zusim, pryhetym, naproci, tak-samo, choć, može, nichaj, adnak-že, kali, ješče i h. p.

§ 40. Hałośnik.

Hałośnik heta jość niazmiennaja čaść mowy, wyražajucaja roznyja raptoŭnyja uzhałosy, abo z pryčyny parušenia dušy, abo dziela naśledawania jakichkolečy hukaŭ.

Z pryčyny parušenia dušy bywajuc takija uzhałosy: Ach! aj! oj! ojej! hej! hu-ha! hu-u-u! brawo! caca! woś tabie! i h. p.

Naśleduim huki napr. hetak: be-e-e! mu-u-u! ciŭ-ciŭ-ciŭ! haŭ-haŭ! miaŭ! paf! buch! i h. p.

Pieśnia rodnaj mowie.

Słaŭsia, rodnaja mowa.
Darahieńkija słowy,
Dany nam ad Jahowy.

Ciabie "prostaj" nazwali,
Na paśmiech wystaŭlali,
Nidzie ŭ świet ni puščali.

A ty ŭsio praciarpieła,
Dy na świet wyšła śmieła,
Jak čwiatok razćwicieła.

Oj, ćwici-ž, dawaj plony,
Zadziwi ŭsie starony,
Słaŭ narod naš chryščony!

Chwali Boha ŭ kaściołach,
Wučy dzietak u školach,

Huč u ŭradowych kołach!

A kali-b chto čuraŭsia,
Ci ciabie adrakaŭsia,
Toj wyrodnym by staŭsia!

My ciabie pawažaim,
Tabie pieśni składaim,
Sławy, ščaście zadaim!

Świsłoč 3.11.17